

23 januari
2019

Welkom!

Wat maakt formatief evalueren echt formatief?

Handvatten om
invulling te geven
aan een complex
concept

Bijdrage studiedag netwerk Formatief
evalueren in de lerarenopleiding

Dominique Sluijsmans
Zuyd Hogeschool |
Lector Professioneel Beoordelen

dominique.sluijsmans@zuyd.nl
www.toetsrevolutie.nl
[@dmasluijsmans](https://twitter.com/dmasluijsmans)

ZU
YD

Formatief evalueren

'Ik kan nu mijn ouders uitleggen wat ik heb geleerd en welke doelen ik heb behaald. Alleen een cijfer zegt niks over wat je kunt.' - Leerling Femke

'Wij geven onszelf een cijfer, bijvoorbeeld voor inzet. Dat doet de leraar ook. Dan gaan we samen kijken waarom we allebei een bepaald cijfer hebben gegeven. En ook hoe ik het de volgende keer aanpak.' - Leerling Max

Voor je ligt een **bewaarnummer** vol met kennis over en praktijken van formatief evalueren. Leraren, schoolleiders en begeleiders van de leernetwerken 'Formatief evalueren' bundelden theorieën, voorbeelden, instrumenten en hulpmiddelen om jou als leraar en schoolleider handvatten te geven om werk te maken van formatief evalueren.

slo nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

HU KENNISCENTRUM
LEREN & INNOVEREN
HOOGESCHOOL
UTRECHT

VORAAD

Colofon

Deze special is ontwikkeld vanuit de leernetwerken 'Formatief evalueren' waaraan 28 VO-scholen deelnemen in samenwerking met SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, Hogeschool Utrecht, Wageningen Universiteit en VO-Raad.

Meer informatie vind je op formatiefevalueren.slonl.nl. Interesse in deelname aan de leernetwerken? Neem contact op met Gerdineke van Silfhout (SLO), g.vansilfhout@slonl.nl.

**ZU
YD**

Toolkit

AAN DE SLAG MET **FORMATIEF TOETSEN**

Ben je docent en wil je graag meer formatief toetsen in je lessen? Ben je onderwijskundige en wil je met het docententeam aan de slag om het leren van toetsen nu eens echt van de grond te krijgen? Dan ben je op de juiste plek! Met de *Toolkit Formatief toetsen* kan je samen met je collega's aan de slag met formatief toetsen! Veel succes!

<https://lerenvantoetsen.nl/toolkit-formatief-toetsen/>

**ZU
YD**

Even terug in de tijd...

**ZU
YD**

A. D. de Groot

vijven en zessen

derland

ins

gels

nts

akunde I

akunde II

akunde III

tuurkunde

teikunde

elende

ergeralle

elinden

en brekenen

el

sinrichting

onomie

ndrijkskunde

schiedenis

ndtekenen

ntekenen

uziek

hamelijke oefening

Wolters

ZU
YD

6.9 voor bio 12:16

Renée Ruland

Bij mij is t n 5.1 geworden jeejj 12:37

Pascalle

Ik heb een 8.4 voor scheikunde in plaats van een 7.8

11:07

11:07

GISTEREN

Pascalle

Mijn 6.9 van bio is n 7.1 geworden

13:05

VANDAAG

Renée Ruland

K heb een 8.4 voor de luistertoets van engels

08:35

**ZU
YD**

**TOEN MIJN MOEDER
DE DAG VOOR
MIJN PROEFWERK
NIET KON SLAPEN**

**BEN IK MAAR EVEN
MET MIJN MENTOR
GAAN PRATEN**

Loesje

loesje@loesje.nl
www.loesje.nl

**ZU
YD**

*de
Correspondent*

SANNE BLAUW

HET BEST —
* MET DEZE TITEL
VERKOCHTE
BOEK OOIT *

HOE CIJFERS ONS LEIDEN, VERLEIDEN EN MISLEIDEN

**ZU
YD**

▲ @privé

Vijf jaar met zesjes en tóch dik slagen voor je vwo-eindexamen

Devon Diercks (21) was een luie middelbarescholier; de eerste vijf jaar van het vwo ging hij nét over. Maar in zijn examenjaar leerde hij zichzelf trucs aan om de hoogste cijfers te halen voor zijn eindlijst. Hoe? Hij schreef het op in zijn *Handleiding tot Slagen havo/vwo*.

<https://www.gelderlander.nl/binnenland/vijf-jaar-met-zesjes-en-toch-dik-slagen-voor-je-vwo-eindexamen~a7bb8eee/>

**ZU
YD**

Examens maken is dus vooral een kwestie van een trucje volgen?

„Zeker. Als je dat trucje doorhebt, verspil je geen tijd en haal je goede cijfers. Per vak verschilt het trucje wel. Dat moet je leren ontdekken.”

Trend voor €

De toetsgener

In het onderwijs
scholen zijn to

✎ Mirjam Remie & M

OVER DEZE SERIE

Geen generatie wordt zo vaak getoetst als de jongeren van nu. Is dat een probleem?

NRC onderzoekt het de komende dagen in drie afleveringen.

1: De toetsgeneratie: van kleutertijd tot en met de sollicitatie

2: Hoe kan het dat ondanks al die toetsen het niveau daalde?

3: Interview met psycholoog Paul Verhaeghe: waarom mogen we niet meer falen?

tsen

. Sommige

Een duwtje in de rug van leraar helpt leerling aan diploma

Jaarlijks slagen 1400 leerlingen voor hun herexamen dankzij een gunstige beoordeling van de eigen leraar

Nieuws | door Sicco de Knecht

21 januari 2019 | Onderzoekers van de Vrije Universiteit deden onderzoek naar de vraag of de beoordelingsruimte die de eigen leraar heeft ook daadwerkelijk benut wordt om leerlingen te laten slagen. Dat blijkt het geval te zijn, maar alleen bij het herexamen.

Dominique Sluijsmans & René Kneyber (red.)

Toetsrevolutie

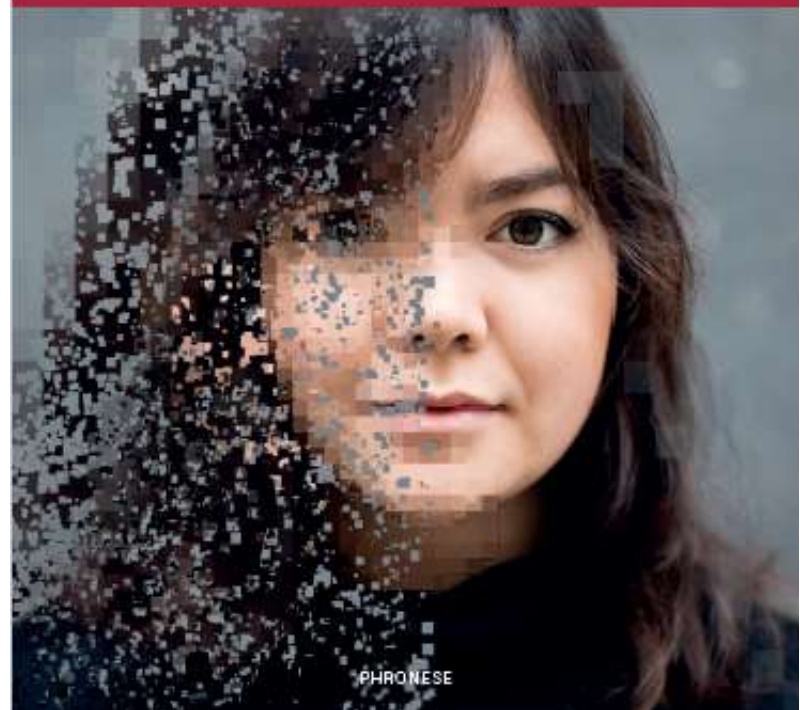
Naar een feedbackcultuur
in het voortgezet onderwijs

Dominique Sluijsmans & Mien Segers (red.)

Toetsrevolutie

Naar een feedbackcultuur
in het hoger onderwijs

www.toetsrevolutie.nl

**ZU
YD**

Mijn bijdrage

**1. Wat betekent
formatief (in
relatie tot
summatief)?**

**2. Wat zijn
voorbeelden om
de formatieve
functie te
versterken?**

**3. Vijf ideeën
om de kans op
succesvolle
implementatie
van formatief
handelen te
verhogen**

DISCLAIMER

**ZU
YD**

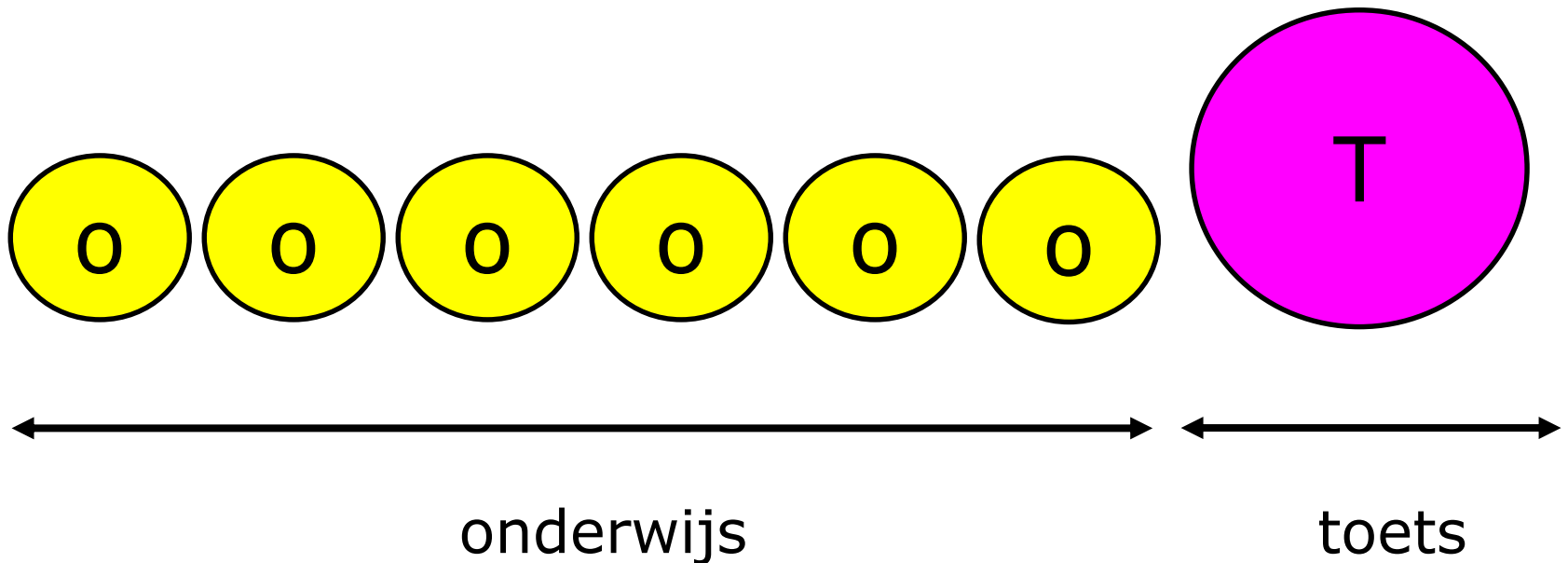

Blok 1

**Wat betekent
formatief (in
relatie tot
summatief)?**

**Wat is voor jullie het
verschil tussen beiden?**

Ontwrichte verhouding onderwijs- en toetstijd

toetsgedrag
(*wash-back effect*; Alderson & Wall, 1993)

'Toetsen en examens dragen onvoldoende bij aan de kwaliteit van het onderwijs. Dat komt doordat de toetspraktijk in verschillende opzichten uit balans is. De Onderwijsraad adviseert de overheid en de onderwijsinstellingen in dit advies om toe te werken naar een evenwichtigere toets- en examenpraktijk.'

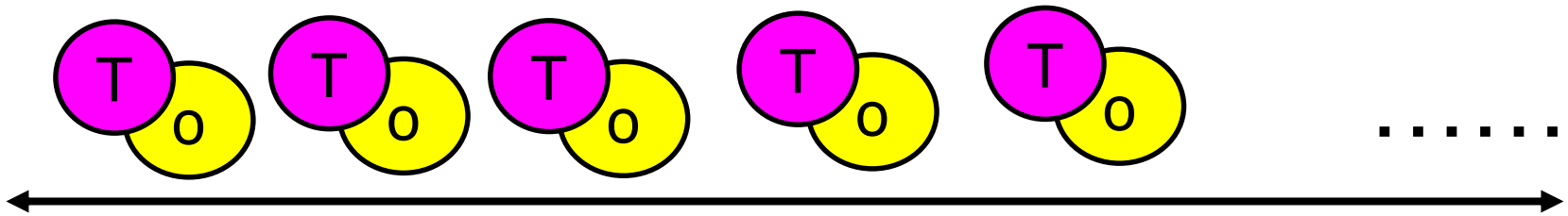

toetsing

=

**brug tussen onderwijzen en
leren**

Constructive alignment

Toets is startpunt van leren

Toetsen worden gebruikt om het leren vorm te geven

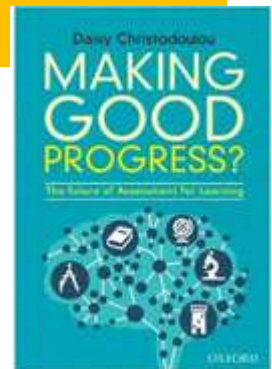
**doel van FH is de
betrokkenheid van studenten
bij hun leren te vergroten en
hun zelfregulatie-
vaardigheden te ontwikkelen**

**waar summatief toetsen
wordt georganiseerd op
bepaalde momenten, is
formatief handelen ingebed
in de dagelijkse
onderwijspraktijk**

formatief handelen is gericht op (zelf leren) leren met als doel kennis en vaardigheden op te bouwen (mislukken mag en moet zelfs)

summatief toetsen is gericht op presteren met als doel aan te tonen dat studenten de kennis en vaardigheden (duurzaam) beheersen

Meer info over dit onderscheid? Bekijk interessante presentatie van Daisy Christodoulou op https://www.youtube.com/watch?time_continue=40&v=8kGRS6BX_Kw
Of lees haar boek Making Good Progress, zie ook handout

**toetsen met een summatief doel tonen
aan dat studenten complexe
vaardigheden (duurzaam) beheersen
en hebben een waarde die een
bepaalde context ontstijgt**

**een cijfer is dan legitiem, omdat het
staat voor een gedeelde betekenis waar
men de waarde van begrijpt**

**overmatig inzetten van
summatieve toetsing
(cijfers) is als het rennen
van te veel marathons**

dat doe je dus niet te vaak

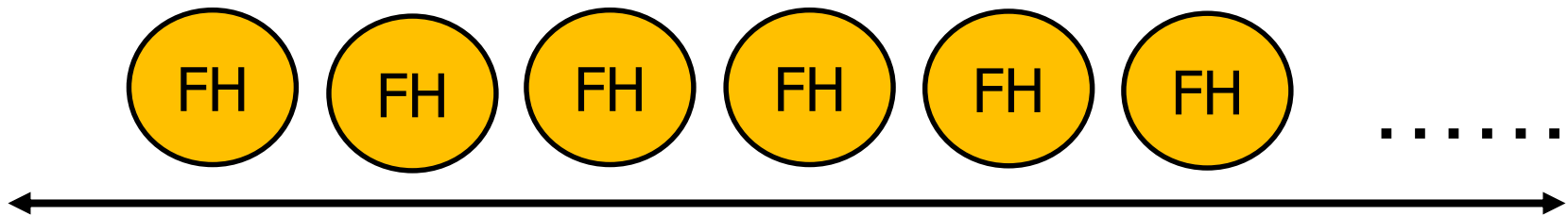
(Daisy Christodoulou)

Blok 2

**Wat zijn
voorbeelden
om de
formatieve
functie te
versterken?**

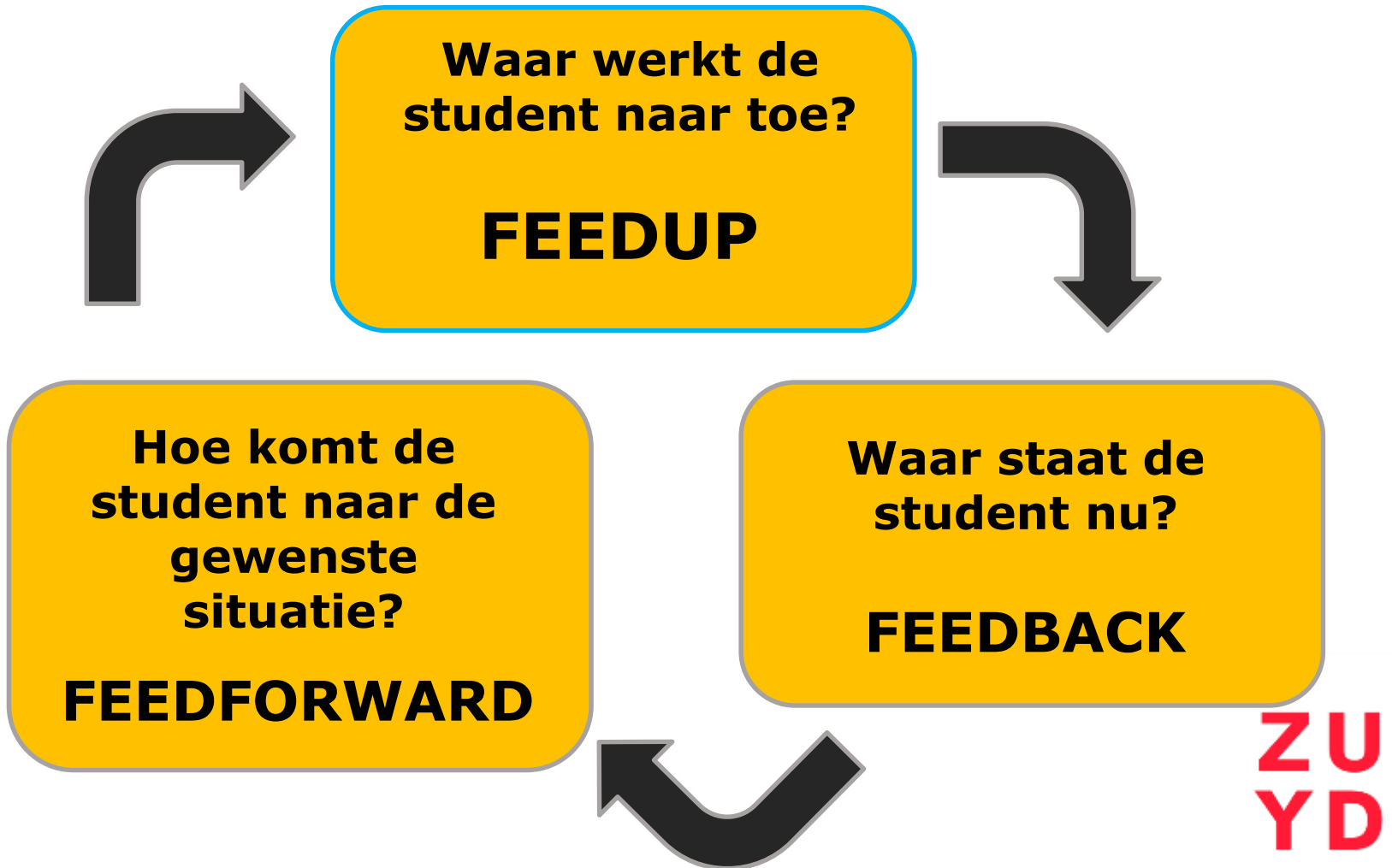
Naar formatief handelen

Formatieve activiteiten zijn startpunt van leren
Formatief handelen wordt gebruikt om het leren
vorm te geven

*'We love to be right, but we learn
more when we are wrong.'*

formatief handelen is interactief en cyclisch *proces*

waar werkt
de student
naar toe?

FEEDUP

waar staat de
student nu?

FEEDBACK

hoe komt de
student naar de
gewenste situatie?

FEEDFORWARD

docent

**VOORDAT
JE BEGINT**

**RESPONSIEF
ONDERWIJS**

mede-
student

student

**DE ROL VAN DE
STUDENT**

	waar werkt de student naar toe? FEEDUP	waar staat de student nu? FEEDBACK	hoe komt de student naar de gewenste situatie? FEEDFORWARD
docent	1. verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	2. realiseren van effectieve discussies en activiteiten die bewijs leveren voor leren	3. terugkoppeling geven gericht op verder leren
mede-student	2. begrijpen en delen van leerdoelen en criteria	4. activeren van studenten als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
student	2. begrijpen van leerdoelen en criteria	5. activeren van studenten in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	

1. Verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes

- studenten echt laten begrijpen wat zij gaan leren en hoe het succes van leren zal worden bepaald
- proces in twee delen:
 - verhelderen leerdoelen (wat dienen studenten te begrijpen?)
 - succescriteria formuleren (wat telt als bewijs van begrip/bereiken leerdoel?)
- *Dit is nodig om als docent je onderwijs te ONTWERPEN, leerdoelen hoeven niet per definitie worden gecommuniceerd naar studenten tenzij op goede wijze. Succescriteria gekoppeld aan leeruitkomsten belangrijk!*

Voorbeelden

- Voordat studenten wordt gevraagd een lesontwerp te schrijven, deelt de docent vier voorbeeldontwerpen van verschillende kwaliteit. Ze vraagt de studenten deze te ordenen van beste naar zwakste, en daarbij aan te geven wat ze al dan niet goed vinden aan elk voorbeeld.
- Ontwerp met studenten een (single-point) rubric, waarin helder wordt wat de verwachtingen zijn voor een bepaalde prestatie (proces of product). Een rubric maakt het mogelijk om helder te maken wat de criteria zijn en ook daar eventueel verschillende niveaus aan te verbinden.

Breakfast in Bed

Concerns <i>Areas that Need Work</i>	Criteria <i>Standards for This Performance</i>	Advanced <i>Evidence of Exceeding Standards</i>
	Food: All food is at the correct temperature, adequately seasoned, and cooked to the eater's preference.	
	Presentation: Food is served on a clean tray, with napkin and silverware. Some decorative additions may be present.	
	Comfort: Recipient is woken gently, assisted in seat adjustment, and given reasonable time and space to eat.	

notes on what
needs
improvement

criteria for
proficient
performance

notes on how the
work exceeds
expectations

**ZU
YD**

2. Realiseren van effectieve discussies en activiteiten die bewijs leveren voor leren

- inzetten effectieve didactische principes (zoals o.a. beschreven door Rosenshine, Dunlosky, Coe et al.)
- goede vragen stellen
- zelfverzekerde studenten zijn slechte indicatie van wat de rest van de groep denkt. Ook hier geldt weer: probeer van alle studenten informatie te verkrijgen op belangrijke momenten in het leerproces

Voorbeeld

- Tijdens een les vraagt de docent studenten een antwoord op een domeinpecifieke vraag op te schrijven en het antwoord omhoog te houden op een afgesproken moment. Deze alle-studenten-antwoorden-aanpak zorgt ervoor dat alle studenten meedoen en geeft de docent onmiddellijk inzicht of de les verder kan of dat er nog zaken opnieuw dienen te worden uitgelegd. Het is mogelijk dat misconcepties worden geïdentificeerd die vervolgens worden gebruikt om onderwijs aan te passen of studenten te helpen.

**kwaliteit vraag (stimulus)
bepaalt
kwaliteit antwoord
(respons)!**

3. Terugkoppeling geven gericht op verder leren

- drie redenen om feedback te geven:
 - helderheid over doel geven
 - studenten stimuleren meer moeite te doen
 - studenten stimuleren tot meer uitdaging
- benoem niet wat te doen, maar *hoe* het te doen
- hecht niet teveel waarde aan contextloze 'hoe geef ik feedback tips'
- focus van formatief handelen ligt op het verbeteren van de *student*, niet het werk
- feedback heeft alleen zin als studenten de kennis en vaardigheden hebben iets met de feedback te doen
- effectieve (zelfregulerende) studenten zijn in staat hun eigen feedback te organiseren in relatie tot succescriteria en met deze feedback te werken

Voorbeeld

- Als studenten een set aan vragen/opdrachten hebben uitgevoerd, geeft de docent geen score of een oordeel in de vorm van goed/niet goed, maar zegt tegen de studenten bijvoorbeeld: *“Vijf van deze antwoorden zijn niet correct, ga zelf eens na welke dit kunnen zijn en herstel deze”*. Dit maakt het mogelijk dat studenten cognitief op de feedback kunnen reageren in plaats van (alleen) emotioneel op bijvoorbeeld een cijfer.

The 5 R's of 'action' feedback

@clo_teach / @teacherhead

<https://teacherhead.com/2017/12/18/fiveways-of-giving-effective-feedback-as-actions/>

Blok 3

**Vijf ideeën om
de kans op
succesvolle
implementatie
van formatief
handelen te
verhogen**

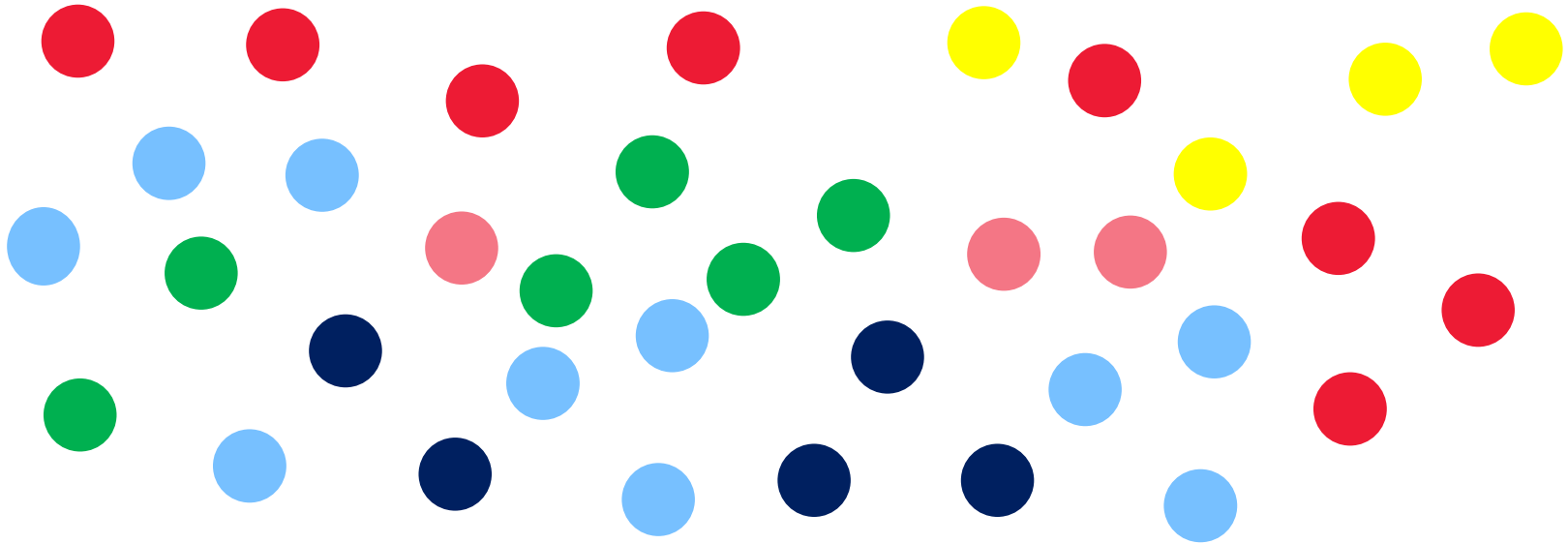

Ontrafel als team de mate van samenhang en studeerbaar- heid van het curriculum

Naar programmatisch toetsen

formeel

informeel

**elk datapunt levert zinvolle informatie
op!**

**ZU
YD**

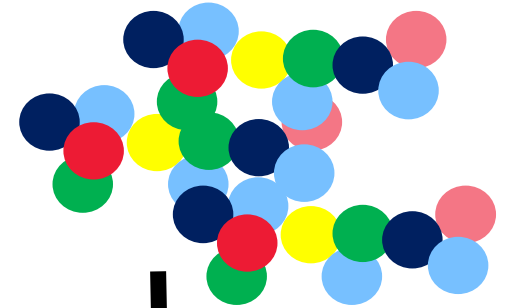
**er staat
niks op het
spel**

één datapunt
gericht op
informatie en
feedback

meerdere datapunten
gericht op diagnose,
bijsturing en
voorspelling

veel datapunten
gericht op zware
beslissing over
leeruitkomst

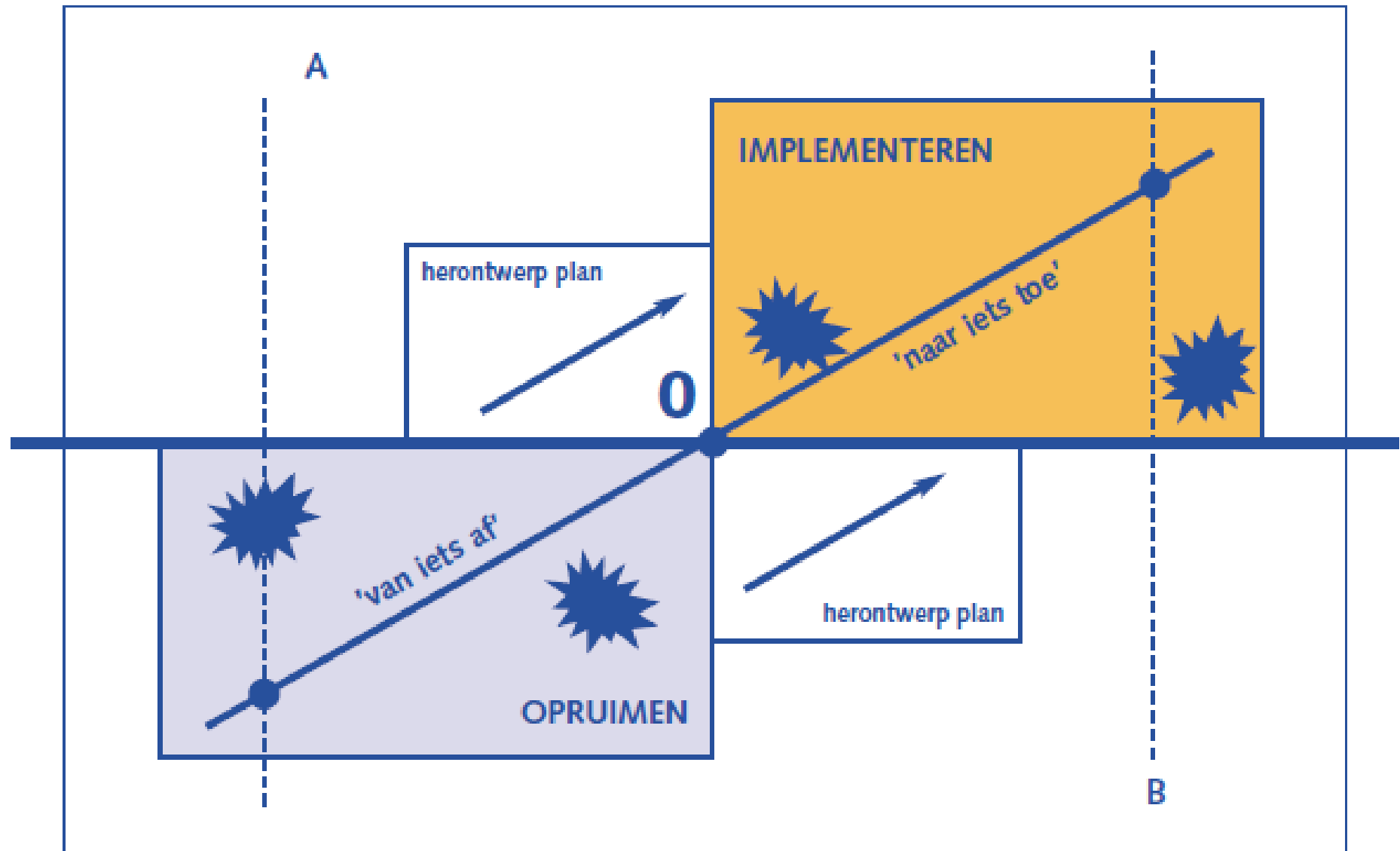
**ZU
YD**

Houd een curriculaire schoonmaak en ruim microleed op

Ruim op en kijk
waar je staat

**Stel vast welke
taal je gaat
gebruiken om de
verschillende
functies van
toetsing duidelijk
te maken naar
relevante
betrokkenen**

Formatief handelen gaat NIET over...

- het geven van een summatieve toets die niet meetelt
- toetsen als instrument
- het komen tot een certificerende beslissing over leren
- het simpelweg stoppen met cijfers geven

Formatief handelen gaat WEL over...

- het organiseren van activiteiten die betrokkenheid van studenten vergroot
- toetsing als een proces
- het komen tot een beslissing over vervolgstappen die de student verder helpen en motiveren
- het nadenken over de gevolgen van het geven van cijfers

**Zie formatief
handelen als een
kans om op een
effectievere en
efficiëntere manier
als team te
professionaliseren**

	waar werkt de opleiding naar toe? FEEDUP	waar staat de opleiding nu? FEEDBACK	hoe komt de opleiding naar de gewenste situatie? FEEDFORWARD
management	1. verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	2. realiseren van effectieve discussies en activiteiten die bewijs leveren voor leren	3. terugkoppeling geven gericht op verder leren
collega's	2. begrijpen en delen van leerdoelen en criteria	4. activeren van opleiders als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
docenten	2. begrijpen van leerdoelen en criteria	5. activeren van opleiders in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	

Richt een lerend gezelschap van docenten in (Wiliam, 2016)

- Richt dit lerende gezelschap in voor de duur van 2 jaar
- Benoem 10-12 geïnteresseerde collega's
 - Vergelijkbaar takenpakket (bijv. zelfde leerjaar/zelfde domein, bijv. taal)
 - Gemixte inhoud (bijv. Duits, NL, Engels)
- Verzeker dat er vanuit MT ondersteuning is om:
 - Maandelijks een bijeenkomst te organiseren van 75-120 minuten tijdens of na contact- c.q. lesuren
 - Tussen bijeenkomsten 2 uur voor peer observatie of andere samenwerkingsactiviteiten
- Zorg voor noodzakelijke ontheffingen van beleidsactiviteiten
- Focus op de vijf strategieën van formatief handelen
- Kies daarbinnen 1 techniek die je gaat implementeren, zorg bij keuze van techniek voor voldoende informatie over context waarin je implementatie wilt vormgeven

Investeer in onderwijs- kundig leiderschap

Leidinggeven aan het experiment

Spannendste fase! Terugval naar het oude is groot als ervaringen negatief zijn

Welke ideeën zijn behulpzaam?

1. Ontrafel als team de mate van samenhang en studeerbaarheid van het curriculum
2. Houd een curriculaire schoonmaak en ruim microleed op
3. Werk aan een gemeenschappelijke taal
4. Zie formatief werken als een kans om als team te professionaliseren
5. Investeer in onderwijskundig leiderschap

Dank!

dominique.sluijsmans@zuyd.nl
@dmasluijsmans
www.toetsrevolutie.nl

**ZU
YD**